

Як говорити з дошкільниками про війну?

Постановка проблеми. Ми, українці, зараз живемо під час війни, виборюючи свою свободу та незалежність. Кожен на своєму фронті робить все можливе для Перемоги в цій жорстокій, нищівній боротьбі. Війна приносить у життя дітей втрати, невизначеність, активізує страх та тривогу. Діти втрачають звичну повсякденність та впорядкованість життя. Зазвичай відчуття безпеки та захищеності діти шукають у своїх батьків. А яка роль педагога у даному процесі? Не один раз я запитую себе, як я можу допомогти дітям та їхнім батькам подолати тривожність, психотравмуючі події та підтримати їх. У наш час, безперечно, актуальним є питання щодо використання методів, засобів та принципів, які може використовувати педагог у своїй роботі з дітьми дошкільного віку – періодом в розвитку людини, коли будуються та закладаються ставлення щодо суспільства, природи та світу. Більшість науковців стверджують, що в першу чергу ми маємо дбати про себе та свій психологічний стан, щоб мати сили й можливість допомагати іншим. Адже війна не може пройти повз – вона зачіпає душу кожного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Це питання досліджували відомі психологи, як-от: Д. Барнетт, Л. Голомб, Дж. Котарбата ін. Психологиня Світлана Ройз розкриває актуальність проблеми впровадження методів і засобів під час спілкування з дітьми. У своїх методичних розробках та підходах Анджела Рудд звертає увагу на зменшення травматичного впливу війни на дітей. Також дослідження говоріння з дітьми про війну проводили європейські педагоги (Люсі Делап – вивчення теми війни та голокосту у навчальному процесі; Роберт Краєвич – розробка програм та методик для покращення розуміння війни та її впливу на людей; Андреас Кунц – розробка програм навчання на тему війни та інші).

Мета статті: проаналізувати особливості формування патріотичних почуттів, емоційного зв'язку, формування толерантності; розглянути теоретичні засади та ефективну взаємодію з дітьми дошкільного віку під час розмови з дітьми про війну, дотримання принципів, засобів та методів розмов про війну.

Виклад основного матеріалу. У сучасному тлумачному психологічному словнику «війна» розглядається з різних психологічних поглядів. З погляду психології мас, війна – це вираз колективних прагнень та агресії; з погляду психології конфлікту – результат конфлікту між двома або більше сторонами, які ведуть боротьбу за ресурси, територію або владу. Війна може бути

розглянута з погляду психології травм як створення травматичних ситуацій для людей та психології міжособистісних відносин – відображення психологічних міжособистісних відносин між людьми.

Війна завжди має негативний вплив на дорослих та дітей, незалежно від їх віку чи статі. Діти є особливо вразливими перед травматичними подіями, які супроводжують військові конфлікти і можуть мати довготривалий емоційний вплив на їхнє психічне здоров'я та добробут.

Основними наслідками війни для дошкільників є:

- травми (діти можуть стати свідками смерті або поранення близьких людей, потрапити під обстріл, втратити своїх родичів і друзів, що призводить до посттравматичного стресового розладу, тривожності, інше);
- розлучення з родиною;
- втрата дитинства (війна змушує дітей виростати дуже швидко і дорослішати раніше: брати відповідальність за братів або сестер);
- недостатність освіти (війна призводить до закриття закладів дошкільної освіти, що може перешкоджати отриманню необхідних знань, умінь та навичок);
- вироблення негативної поведінки (відчуття відчаю або безнадії, що може призвести до такої поведінки, яка включає: ворожнечу, агресію, відмову від спілкування з іншими людьми).

Тому війна є серйозною загрозою для психологічного здоров'я дітей, має довготривалий вплив на їхній розвиток та майбутнє. На кожному кроці дорослим (вихователю та батькам) потрібно забезпечувати захист та підтримку дітей, які постраждали від війни: допомогти їм повернутися до звичайного життя попри вплив негативних зовнішніх і внутрішніх факторів.

Сучасні дослідники виявили, що ефективною формою роботи на реакції на насильство та страхові події є розмова з дошкільниками про війну з дотриманням певних принципів:

- використання простих та доступних слів;
- уникнення деталей про насильство та смерть;
- надання дітям можливості висловлювати свої припущення, думки та емоції;
- наведення позитивних прикладів людей, які допомагають іншим у тяжкий час;
- заспокоєння дітей: пояснення про їх захист та безпеку.

Наприклад, Мазал Пас Багдаді, італійська письменниця і психоаналітик, у своїй книзі «Вони вбили мої казки» особливу увагу звертає на правильність та категоричність розмов з дітьми про війну [4]. Зазначає, що неправильно не визнавати дитячих страхів; не варто думати, що діти не розуміють і не усвідомлюють реальності; потрібно розповідати без подробиць і зрозумілою мовою. Дослідниця виділяє один з основних методів у боротьбі зі страхами й стресами – малювання (невербальна передача внутрішнього стану дитини, зняття напруги та звільнення від страхів). Крім того, категорично неправильно, на думку психоаналітика, не визнавати дитячих страхів чи казати дитині щось на кшталт «Не переймайся, це пусте/дурниці!». Натомість слід переконати

дитину, що ви, дорослі, з нею і зможете її захистити [4].

Інші вчені та психологи виділяють етапи, які допомагають ефективно розмовляти з дошкільниками:

1. Використання простих слів, уникнення складних термінів та понять.
2. Підготовка вихователя (батьків) до розмови: ознайомлення з темою для точних відповідей на питання дітей.
3. Звернення уваги на емоційні стани: страх, тривога та занепокоєння: допомогти зрозуміти, що війна – це погана річ, але вона не є загрозою для їхньої безпеки прямо зараз.
4. Надання дітям можливість висловити свої думки та питання.
5. Пояснення складних понять: розуміння того, що війна – це не тільки бійка, а й складна сукупність подій, які можуть мати довготривалі наслідки.
6. Закінчення розмови позитивними відчуттями: підсумувати розповідь про те, як люди допомагають один одному, як наша країна працює для забезпечення миру та безпеки людей.

У роботі вихователя варто використовувати засоби навчання, які допоможуть краще зрозуміти складну тему війни, а саме: дитячі книги, ілюстрації, мультфільми; організація спілкування у різних видах діяльності; мова, як педагогічний фактор впливу на дітей, та інші.

До ефективних методів і форм організації патріотичного виховання належать: екскурсії вулицями рідного міста (села), до історичних пам'яток, визначних місць; розповіді вихователя; бесіди з цікавими людьми; узагальнюючі бесіди; розгляд ілюстративних матеріалів; читання та інсценування творів художньої літератури тощо.

Підсумовуючи, можна сказати, що за допомогою засобів, методів і принципів навчання педагог повинен формувати у дітей елементарні знання про війну, патріотичні почуття, створювати позитивну атмосферу та емоційний зв'язок з дітьми, розвивати критичне мислення для аналізу подій, які сталися у минулому, й уникнення подібних помилок у майбутньому.

Список використаних джерел та літератури

1. Андреева В. Як говорити з дітьми про війну: поради від МОЗ. *Українська правда. Життя*. URL: <http://surl.li/fkmzh>.
2. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». URL: <https://document.vobu.ua/doc/7529> (дата звернення: 27.03.2023).
3. Климчук О. К. Посттравматичне зростання та як можна йому сприяти у психотерапії. URL: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2016-5-doc/2016-5-st6>.
4. Як говорити з дітьми про війну. URL: <https://www.barabooka.com.ua/yak-govoriti-z-dit-mi-pro-vijnu/>.